Wat zijn de voor- en nadelen wanneer jonge kinderen gelijktijdig in twee talen leren lezen en schrijven en hoe kan dit zo effectief mogelijk plaatsvinden?

Beantwoord door Karin Hoogeveen (kennismakelaar Kennisrotonde).

23 juni 2022

KR. 1410

Kort antwoord

Kinderen in groep 3 kunnen het goed aan om tegelijkertijd in twee talen te leren lezen en schrijven. Er zijn geen nadelen. Het kan zelfs sneller gaan in beide talen dan wanneer de kinderen het na elkaar leren. Dat geldt vooral voor talen die qua klank op elkaar lijken en hetzelfde alfabet hebben. Een positief effect is sterker aanwezig bij lezen dan bij schrijven, vanwege de unieke spellingsregels en schrijfpatronen per taal.

Drie gunstige omstandigheden om gelijktijdig in twee talen te leren lezen en schrijven zijn: op vroege leeftijd starten met tweetalig spreken, de thuisomgeving stimuleert de taalontwikkeling in de taal die niet op school wordt gesproken en leerkrachten hebben specifieke expertise over meertaligheid.

Antwoord

Lees- en schrijfprocessen hebben vaste elementen ook bij tweetalig leren lezen en schrijven

Er komt veel kijken bij leren lezen en schrijven. Het start met spreekvaardigheid door blootstelling aan een taal. Hoe meer klanken kinderen horen en leren kennen van een taal, hoe meer woorden ze in die taal kunnen leren. Je noemt dat *fonologisch bewustzijn/vaardigheden*: het vermogen om klanken (fonemen) en klankstructuur van gesproken woorden te identificeren, te begrijpen en te gebruiken. Ook twee- of meertalige kinderen maken dat proces door, maar dan in meer dan één taal. Dan vindt het niet los van elkaar plaats, want klankbewustzijn in de ene taal kan bijdragen aan die in de andere taal (Verhoeven (1990) in: Stichting Lezen, 2018).

Vijf processen zijn van belang bij het leren lezen. Allereerst het omzetten van letters in klanken. Dat noem je *decoderen van woorden*; het zorgt ervoor dat je geschreven woorden correct uitspreekt. Ten tweede moet het *werkgeheugen* in staat zijn om losse woorden lang genoeg te onthouden om de betekenis van een zin te achterhalen. Denk maar aan kinderen die net hebben leren lezen en eerst hakkelend de woorden vormen om daarna de hele zin vloeiend uit te spreken. Ten derde is het - zeker voor meertalige kinderen - belangrijk om een *grote woordenschat* te verkrijgen. Daardoor kunnen zij de betekenis van woorden beter begrijpen. Op veel scholen leren kinderen om woorden te 'hakken'. Zij zijn dan bezig met *morfologische analyse*, het herkennen van morfemen of woorddelen in een woord. Dat is het vierde proces bij leren lezen.

Tenslotte vindt *geautomatiseerde decodering* plaats. Door veel te oefenen met decoderen van woorden gaat dit steeds vlotter en krijgt het werkgeheugen ruimte voor de essentie van het lezen: de inhoud. Vlot technisch lezen is een voorwaarde voor leesbegrip.

Bij het leren schrijven zijn, naast de hierboven beschreven processen, nog twee andere processen van belang. In de eerste plaats is *orthografische kennis* nodig, waarbij mensen de in het geheugen opgeslagen informatie gebruiken om gesproken taal om te zetten in geschreven taal. Ten tweede speelt *orthografische verwerking* een rol: het vermogen om schrijfconventies en spellingsregels te herkennen en toe te passen.

Tegelijkertijd leren lezen en schrijven in twee talen kan prima

Kinderen die thuis een andere taal spreken dan op school raken niet in de war bij het gelijktijdig leren lezen en schrijven in meer talen. Zij ontwikkelen spellings- en schrijfvaardigheden op een normale manier (Edelsky & Jilbert (1985) in: Midgette & Philippakos, 2018). Sterker nog, tweetalige leerlingen lezen, schrijven en spellen soms zelfs beter dan hun eentalige leeftijdgenoten (Cummins (2000) in: Midgette & Philippakos, 2018). Dat geldt vooral voor talen die qua klank en alfabet op elkaar lijken (Chung, Chen & Deacon, 2018).

Fonologische vaardigheden dragen bij aan leesvermogen en hierin verschillen een- en tweetalige kinderen niet. Hoe beter een kind de taal spreekt, hoe beter de leesvaardigheid in die taal. Daarbij maakt het niet uit of een kind hoog- of laagopgeleide ouders heeft (Denton et al. (2000) in: Kendra Sun-Alperin & Wang, 2009).

Tegelijkertijd leren lezen en schrijven kan zelfs sneller gaan dan na elkaar

Tweetalige leerlingen lezen, schrijven en spellen soms zelfs beter dan hun eentalige leeftijdgenoten (Chung et al., 2018). Leren lezen in de ene taal is dan ondersteunend aan leren lezen in de andere taal. Dat komt, doordat kinderen vaardigheden die zij in de ene taal hebben geleerd, zoals het omzetten van letters in klanken, kunnen gebruiken bij het leren lezen in de andere taal. Dat geldt vooral voor talen die qua klank en alfabet op elkaar lijken.

Ook kunnen kinderen leesvaardigheden en leesstrategieën in de ene taal benutten om beter te leren lezen in de tweede taal. Voorwaarde is dan wel dat kinderen de eerste taal goed beheersen (Bialystok et al. (2005) en Baker (2000) in: Stichting Lezen, 2018).

Het soort meertaligheid maakt wel uit voor taalverwerving en leren lezen en schrijven

Resultaten verschillen naar gelang de vorm van tweetaligheid. Twee- of meertalige kinderen zijn er immers in ‘soorten en maten’, ook in Nederland. Sommige kinderen zijn in Nederland geboren en spreken thuis een andere taal dan het Nederlands (bijvoorbeeld Turks of Fries). Zij worden dus vanaf de geboorte aan twee talen blootgesteld. Dat geldt ook voor kinderen die thuis tweetalig worden opgevoed, bijvoorbeeld omdat de ene ouder in een ander land geboren is dan de andere ouder. Andere tweetalige kinderen leren een tweede taal later, omdat ze later naar Nederland zijn verhuisd of omdat ze wel in Nederland geboren zijn en thuis Nederlands spreken, maar op een tweetalige school zitten. De onderzoeken naar tweetalige taalverwerving weerspiegelen deze diversiteit.

De thuistaal hangt nauw samen met de leesvaardigheden in die taal (Elst-Koeiman et al., 2022). Leerlingen uit groep 6 op de Nederlandse Antillen die thuis Papiamento spreken, scoorden hoger op leesvaardigheid in de moedertaal, ongeacht of ze eerst in het Nederlands of eerst in het Papiamento hadden leren lezen. Dat geldt voor passieve woordenschat, grammaticaal vermogen, fonemisch bewustzijn en het snel benoemen van woorden op basis van plaatjes. Alleen bij het decoderen van woorden scoren kinderen beter in het Nederlands. Dat zou kunnen komen, omdat er veel minder leesmateriaal in het Papiamento beschikbaar is (Elst-Koeiman et al., 2022).

De woordenschat in een taal is van invloed op begrijpend lezen in die taal

Iemands woordenschat blijkt essentieel bij het leren lezen en schrijven in twee talen. Meertalige kinderen doorlopen weliswaar dezelfde taalontwikkeling als eentalige kinderen, maar kinderen die later een tweede taal leren, hebben een kleinere woordenschat in de tweede taal, waardoor het niveau van leesvaardigheid wat achterblijft (Rhys & Thomas (2013) in: Stichting Lezen, 2018).

Voor technisch lezen maakt dat niet veel uit, maar voor begrijpend lezen wel (Elst-Koeiman et al., 2022). Raudszus (2020) onderzocht leesprocessen op woord-, zins- en tekstniveau en 'voorspellers' voor begrijpend lezen. Zij volgde 180 leerlingen van groep 6 tot en met groep 8. Tweetalige leerlingen blijken minder aan de zinscontext te hebben om de betekenis van een woord te achterhalen. Daardoor moeten zij meer gebruik maken van morfologie, het herkennen van woorddelen in een woord. Bij de meeste tweede taal lezers blijkt dat overigens een goed ontwikkelde vaardigheid. Eerste en tweede taal lezers kunnen zich even goed een voorstelling van de gehele tekst te maken, een vaardigheid die samenhangt met hoge resultaten voor begrijpend lezen.

Klankherkenning in de thuistaal is gunstig voor lezen en spellen in een andere taal

Fonologische vaardigheden in de thuistaal, dus klankherkenning, zijn voorwaarden voor het leren lezen en spellen in de taal op school. Er blijken universele fonologische processen te zijn die leesvaardigheden in 'alfabet'-talen ondersteunen. Dat vonden Kendra Sun-Alperin & Wang (2009) die bij tweetalige kinderen onderzochten hoe hun fonologische en orthografische vaardigheden in het Spaans (de thuistaal) het leren lezen en spellen in het Engels (de taal op school) beïnvloeden.

Het vermogen om schrijfconventies en spellingsregels te herkennen en toe te passen – de orthografische processen – zijn van invloed op het lezen van woorden in de taal op school (Kendra Sun-Alperin & Wang, 2009). Ook in andere studies is een gunstig effect geconstateerd van spellingsvaardigheden in de ene taal op letter-klank combinaties herkennen, het gebruik van hoofd- en kleine letters en interpunctie, fonologisch bewustzijn en morfologische analyse op beide talen (Francisco, et al. (2006) en Gort (2006) in: Midgette & Philippakos, 2018). Dat geldt voor talen met hetzelfde alfabet (Gort (2006) en Jared et al (2011) in: Midgette & Philippakos, 2018).

Bij het leren spellen zijn er geen gunstige effecten van tweetaligheid. De onderzoekers concluderen daaruit dat orthografische patronen uniek zijn per taal en dat het niet waarschijnlijk is dat er bij spelling transfer plaatsvindt (Kendra Sun-Alperin & Wang, 2009).

Soortgelijke resultaten vonden Chung et al. (2018) die onderzoek deden naar transfereffecten tussen Engels en Frans onder 152 Engelse kinderen in de eerste klas die een 'taalbad' kregen in het Frans. Voor

spelling, fonologisch bewustzijn en woordlezen blijken Engels en Frans van elkaar te profiteren. Dat geldt echter niet voor orthografische processen in het Engels en het leren spellen in het Frans. Die hangen niet samen.

Vroeg beginnen heeft voordelen

Uit meerdere onderzoeken komt naar voren dat jong starten met het leren van meerdere talen voordelen oplevert. Kinderen die voor hun derde levensjaar tweetalig opgroeien, blijken beter te presteren op leesvaardigheid in beide talen dan kinderen die na hun derde jaar met een tweede taal in aanraking komen (Stichting Lezen, 2018).

Leesbevordering thuis en op school zijn gunstige condities

Wat voor eentalige leerlingen geldt, geldt in nog sterkere mate voor tweetalige kinderen: het belang van lezen voor de taalontwikkeling en woordenschat. Vooral bij een taal die niet de hoofdtaal is in een land, is extra input nodig om ervoor te zorgen dat een kind ook in de andere taal of talen leesvaardigheid ontwikkelt. Wanneer kinderen bijvoorbeeld leren lezen in het Nederlands (op school) en in het Fries (thuis) werkt het bevorderlijk wanneer de ouders zelf lezen in het Fries, Friese boeken in huis hebben en ze hun kinderen begeleiden en stimuleren om in het Fries te lezen. Voorlezen in de niet-schooltaal en rolmodellen in de sociale omgeving van het kind zijn belangrijk. Rolmodellen zijn mensen die met veel plezier boeken in de andere taal dan de schooltaal lezen (Stichting Lezen, 2018; Midgette & Philippakos, 2018).

Geschikte en aantrekkelijke materialen kunnen bijdragen aan een krachtige ‘leesopvoeding’. Dat geldt voor school en voor thuis. Samenwerking tussen school en thuis is sowieso nuttig bij het leren lezen en schrijven in twee (of meer) talen. Ouders kunnen kinderen helpen bij het schrijven en bij de orthografische ontwikkeling en vooral bij het opbouwen van zelfvertrouwen om te blijven lezen en schrijven in meer talen (Haneda (2009) in: Midgette & Philippakos, 2018).

Expertise over tweetaligheid helpt

Als leerkrachten zich bewust zijn van de processen die een rol spelen bij het leren lezen en schrijven in twee talen, kunnen zij tweetalige leerlingen beter ondersteunen. Zij kunnen de fonologische en orthografische vaardigheden die een leerling in de ene taal heeft, benutten bij lezen en schrijven in de andere taal. Wanneer het om talen gaat met hetzelfde alfabet kunnen leerkrachten de orthografische overeenkomsten aan de leerlingen duidelijk maken (Chung et al., 2018).

Leerkrachten kunnen, als zij merken dat vaardigheden in de thuistaal niet sterk ontwikkeld zijn en een leerling te weinig vorderingen maakt in de schooltaal, aandacht besteden aan het algemeen fonologisch bewustzijn en klank-letter combinaties in de schooltaal (Kendra Sun-Alperin & Wang, 2009). Daarnaast kunnen zij meertalige kinderen met een kleine woordenschat in beide talen die problemen hebben bij begrijpend lezen, extra woordenschatonderwijs geven (Raudszus, 2020). Ook is aandacht voor woordvorming belangrijk. Leerkrachten kunnen met behulp van kennis over onderdelen van een woord, dus morfologie, leerlingen ondersteunen om de betekenis te achterhalen (Raudszus, 2020).

Bij het leren schrijven helpt het als leerkrachten weten welke fasen er zijn, zodat zij problemen zo vroeg mogelijk kunnen identificeren en kunnen achterhalen waar het kind moeite mee heeft. Op die manier

kunnen ze passende hulp geven. Dat vond Mykysey (2011) in een onderzoek naar effectieve praktijken van het schrijfonderwijs van Spaanstalige leerlingen die in het Engels leerden schrijven.

Geraadpleegde bronnen

Chung, S.C., Chen, X. & Deacon, S.H. (2018). The relation between orthographic processing and spelling in grade 1 French immersion children. *Journal of Research in Reading, (41)*2, 290–311. DOI:10.1111/1467-9817.12104.

Elst-Koeiman, M. van der, Segers, E., Severing R. & Verhoeven, L. (2022). Learning to read in mother tongue or foreign language: Comparing Papiamento-Dutch reading skills in the post-colonial Dutch Caribbean. *Learning and Individual Differences*, (95), 102138.

Kendra Sun-Alperin, M. & Wang, M. (2009). Cross-language transfer of phonological and orthographic processing skills from Spanish L1 to English L2 | Request PDF (researchgate.net). *Reading and Writing*, 24(5), 591-614.

Mykysey, N. (2011). Gaining Appreciation and Understanding for Writing in English in a Bilingual Class. *Journal of Multilingual Education Research. (2)*7, 103-116.

Midgette, E. & Philippakos, Z. (2018). Biliteracy, Spelling, and Writing: A Case Study. *The language and literacy spectrum, (26),* 13-30.

Raudszus, H. (2020). *Integration processes in children's first and second language reading comprehension*. Proefschrift Radboud Universiteit Nijmegen.

Stichting Lezen (2018). *Lezen in het Nederlands en Lêze yn it Frysk. Een literatuuronderzoek naar de leesontwikkeling van tweetalige Friese kinderen*. Stichting Lezen.

Meer weten?

Meertaligheid - LOWAN

Engels in het primair onderwijs - SLO

MergedFile (lezen.nl)

Kennisrotonde. (2017). *Is het wenselijk om in klas 1 en 2 van het basisonderwijs Engels aan te bieden aan kinderen met een achterstand in het Nederlands?* (KR. 159). Kennisrotonde.

Kennisrotonde. (2019). *Wat is effectiever bij het leren van twee moderne talen: gelijktijdig of na elkaar?* (KR. 484). Kennisrotonde.

Over deze vraag

Opgesteld door:	Karin Hoogeveen (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	Logopedist, NT2 coach
Onderwijssector:	Primair onderwijs
Trefwoorden:	Tweetaligheid, taalontwikkeling, leren lezen, leren schrijven
Referentie:	Kennisrotonde. (2022). *Wat zijn de voor- en nadelen wanneer jonge kinderen gelijktijdig in twee talen leren lezen en schrijven en hoe kan dit zo effectief mogelijk plaatsvinden?* (KR. 1410)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.